

За підтримки:

Федерального міністерства
продовольства, сільського господарства
та захисту прав споживачів

на основі рішення
Німецького Бундестагу

Німецько-український
агрополітичний діалог

При Інституті економічних досліджень та політичних консультацій

Серія консультативних робіт

APD/PP/01/2013

Вплив створення поглибленої та всеохоплюючої ЗВТ між ЄС та Україною на торгівлю сільськогосподарськими товарами

Микола Риженков, Світлана Галько, Вероніка Мовчан, Йорг Радеке

Київ, жовтень 2013 року

Про проект "Німецько-Український Агрополітичний Діалог" (АПД)

Німецько-Український Агрополітичний Діалог надає консультації представникам державної влади в Україні та представникам бізнес-асоціацій щодо реформування аграрної політики та законодавства відповідно до принципів ринкової економіки. У нашій консультативній роботі ми враховуємо доречний досвід Німеччини та інших країн, а також світової спільноти (ЄС, СОТ). Проект фінансується федеральним Міністерством продовольства, сільського господарства та захисту прав споживачів ФРН в рамках Програми Співробітництва із залученням консультативної групи GFA GmbH.

www.apd-ukraine.de

Примітка

Дане дослідження є оновленням і розширенням статті "Вплив поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС на торгівлю сільськогосподарською продукцією: попередні підсумки", підготовленої Світланою Галко, Веронікою Мовчан і Йоргом Радеке в рамках проекту Німецько-Український Агрополітичний Діалог в грудні 2012 року. Нове - оновлене - дослідження враховує інформацію про фактичні митні зобов'язання з імпорту, які відображені в Угоді про асоціацію між ЄС та Україною.

© 2013 Німецько-Український Агрополітичний Діалог
© 2013 Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

Усі права захищені.

РЕЗЮМЕ

Міжнародна торгівля сільськогосподарською продукцією та продовольчими товарами є важливою складовою української торгівлі товарами. Більш того, очікується, що значимість такої торгівлі зросте у майбутньому, враховуючи значний і досі невикористаний галузевий потенціал та зростаючий світовий попит на продукцію сільського господарства та харчової промисловості.

Європейський Союз, що характеризується високим рівнем споживання сільськогосподарських товарів, є одним з найбільших партнерів України у торгівлі сільськогосподарською продукцією. Однак цій торгівлі перешкоджають високі ставки мит та нетарифні заходи. Середні значення ввізних мит на продукцію сільського господарства, харчової промисловості та суміжних галузей зараз вище в ЄС, аніж в Україні. Водночас обмеження, що створюються нетарифними заходами торговельного регулювання, вищі в Україні.

Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ), що, як очікується, буде створена в листопаді 2013 року у Вільнюсі як невід'ємна частина Угоди про асоціацію між ЄС і Україною, передбачає значне зниження торговельних бар'єрів, відкриваючи нові можливості для розвитку торгівлі та посилення ролі України в якості глобального торговельного гравця на міжнародних сільськогосподарських ринках.

Внаслідок створення ПВЗВТ буде скасовано більшість тарифів, проте характер зниження буде різним в ЄС та в Україні. ЄС скасує більшість ввізних мит одразу після набуття чинності ПВЗВТ, однак він досить широко застосовуватиме тарифні квоти. Україна скорочуватиме тарифи більш поступово та навіть збереже ненульові ставки ввізних мит на окремі товари, але застосовуватиме тарифні квоти лише до кількох товарних груп.

Процес лібералізації нетарифних заходів стосуватиметься переважно України, яка муситиме наблизити своє законодавство у багатьох сферах до норм ЄС. Це вимагає значних ресурсів з українського боку, а також очікується технічна та фінансова підтримка з боку ЄС. Успішна гармонізація законодавства знизить нетарифні торговельні обмеження до безпрецедентно низького рівня.

Очікується, що скорочення ввізних мит ЄС, незважаючи на застосування тарифних квот, призведе до зростання українського експорту сільськогосподарських та харчових продуктів на близько 20%. Найбільше зросте експорт тютюнових виробів, зернових культур, м'яса та їстівних субпродуктів, а також різних харчових продуктів. Скасування експортних мит стимулюватиме експорт насіння олійних культур, причому вигреш буде порівнюваним з впливом скорочення імпорتنих мит ЄС. Зниження українських ввізних мит призведе до близько 7% підвищення імпорту, переважно внаслідок зростання поставок напоїв, олій та жирів рослинного походження, м'яса та їстівних субпродуктів, олій та жирів тваринного походження, а також цукру. Лібералізація тарифів може також створити нові торговельні потоки товарів, торгівля якими між ЄС та Україною раніше не відбувалася.

Україна як великий сільськогосподарський виробник з низкою природних та економічних порівняльних переваг буде здатною отримати вигоди від підписання ПВЗВТ між Україною та ЄС. Тим не менш, це вимагатиме від уряду невідкладно створити адекватні регуляторні умови. Зокрема, уряд має зосередити увагу на допомозі виробникам у питаннях відповідності стандартам та регламентам

ЄС. Інтенсивний обмін інформацією та ноу-хау, а також навчання і освіта мають ключове значення. Для зниження тиску на вітчизняних виробників та задля уникнення подальшого різкого зростання безробіття у сільській місцевості, уряд має розглянути можливості надання тимчасової державної підтримки у вигляді доступу до інформації, консультаційних послуг, навчання тощо.

У цьому контексті уряд має докласти усіх зусиль та застосувати усі відповідні ресурси для отримання безпосереднього доступу до конкретних програм технічної допомоги та інших інструментів підтримки з боку ЄС, окремих країн-членів ЄС та інших міжнародних організацій, що підтримують наближення України до ЄС.

Автори

Микола Риженков	ryzhenkov@ier.kiev.ua	+38 044 278 6342
Світлана Галько	galko@ier.kiev.ua	+38 044 278 6342
Вероніка Мовчан	movchan@ier.kiev.ua	+38 044 278 63 42
Йорг Радеке	radeke@berlin-economics.com	+49 30 / 20 61 34 64 0

Подяка

Автори хочуть висловити свою щирю вдячність Фолькеру Зассе, Дітеру Кіршке, Астрід Хагер, Ользі Трофімцевій та іншим колегам за їх цінні коментарі та пропозиції, а також постійну підтримку. Всі помилки, що залишилися, належать авторам.

Зміст

Резюме.....	3
Перелік скорочень	6
Вступ.....	7
1. Торгівля сільськогосподарськими та харчовими товарами між Україною та Європейським Союзом	8
1.1. Торговельні потоки між Україною та ЄС	8
2. Які бар'єри перешкоджають зростанню торгівлі продукцією сільського господарства та харчової промисловості?	12
2.1. Тарифи і тарифні квоти	12
2.2. Нетарифні заходи, що впливають на торгівлю між Україною та ЄС	14
3. Зміни внаслідок утворення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС	17
3.1. Торговельний режим та доступ до товарного ринку	17
3.2. ТБТ та СФС заходи	23
3.3. Митні процедури та сприяння торгівлі	24
4. Оцінка впливу	25
4.1. Зміни українського експорту внаслідок зниження тарифів	25
4.2. Зміни українського імпорту внаслідок зниження тарифів	27
4.3. Вплив ПВЗВТ через скорочення НТЗ	29
5. Висновки та рекомендації	31
Додаток. Методологія	34

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

AA	Угода про асоціацію між ЄС та Україною
АСАА	Угода про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів
НС	Гармонізована система опису товарів та кодування
ГАТТ	Генеральна угода з тарифів і торгівлі
ЄС	Європейський Союз
ЗВТ	Зона вільної торгівлі
НТЗ	Нетарифні заходи
ПВЗВТ	Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі
РНС	Режим найбільшого сприяння
СНД	Співдружність незалежних держав
СОТ	Світова організація торгівлі
СФЗ	Санітарні та фіто-санітарні заходи
ТБТ	Технічні бар'єри у торгівлі
ТК	Тарифна квота
УКТЗЕД	Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності
ЮНКТАД	Конференція ООН з торгівлі та розвитку

Вступ

Міжнародна торгівля сільськогосподарською продукцією та продовольчими товарами займає значну частину української торгівлі товарами. Більш того, очікується, що значимість такої торгівлі зросте у майбутньому, враховуючи значний і досі невикористаний галузевий потенціал та зростаючий світовий попит на сільськогосподарські та харчові товари.

Європейський Союз (ЄС) є одним з найбільших партнерів України у сфері торгівлі сільськогосподарською продукцією. Проте, на відміну від інших сфер, торгівля сільськогосподарськими та харчовими продуктами досі ускладнена застосуванням високих тарифів та нетарифних заходів. У цьому контексті поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ), переговори про створення якої були завершені в 2011 році та домовленості парафоровані у середині 2012 року як частина Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, може значно знизити торговельні бар'єри, відкриваючи нові можливості для розвитку торгівлі та посилення ролі України в якості глобального торговельного гравця на міжнародних сільськогосподарських ринках.

Хоча текст парафоровано, остаточне підписання Угоди про асоціацію та швидкість її ратифікації європейською стороною залежатиме від оцінки ЄС відповідності України основним принципам демократії та європейським цінностям. Очікується, що Угода про асоціацію може бути підписана у листопаді 2013 року. Тоді як весь текст Угоди про асоціацію у подальшому мають ратифікувати відповідні європейські парламенти, ПВЗВТ може набути чинності після ратифікації Європейською Радою та Верховною Радами, тобто до того, як буде ратифіковано повний текст Угоди.

Як і багато інших великих реформ, ПВЗВТ принесе певні ризики та витрати секторам, що зазнають її впливу. Хоча розрахунки показують загальний позитивний ефект, Уряд має зрозуміти ці ризики та витрати і вжити правильних заходів. Щоб допомогти цьому процесові, дана робота:

- описує поточні торговельні потоки продукції сільського господарства, харчової та суміжних галузей промисловості між Україною та ЄС (розділ 1);
- містить огляд торговельних бар'єрів, щодо зараз перешкоджають торгівлі (розділ 2);
- досліджує, як ПВЗВТ вплине на ці торговельні бар'єри (розділ 3);
- оцінює вплив змін на торгівлю сільськогосподарськими та продовольчими продуктами (розділ 4); а також,
- надає рекомендації щодо можливостей українського уряду максимізувати переваги та скоротити ризики, що пов'язані з реалізацією ПВЗВТ (розділ 5).

Таким чином, цей звіт покликаний покращити розуміння того, як ПВЗВТ вплине на торгівлю продукцією сільського господарства, харчової та супутніх галузей, а також надати рекомендації щодо максимізації переваг обох сторін від Угоди. Робота зосереджена на питаннях, пов'язаних з тарифами, тоді як глибокий аналіз впливу змін нетарифного регулювання залишено для наступних досліджень.

1. ТОРГІВЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ТА ХАРЧОВИМИ ТОВАРАМИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

1.1. Торговельні потоки між Україною та ЄС

Торгівля сільськогосподарськими та продуктами суміжних галузей між Україною та ЄС динамічно розвивалась протягом останньої десятиріччя. Проте аналіз товарної структури торгівлі свідчить про значну спеціалізацію, за якої Україна експортує майже виключно сировинні матеріали та возить з ЄС переважно машини та обладнання, а також товари харчової промисловості.

Європейський союз (ЄС)¹ є другим за розміром після СНД торговельним партнером України. Частка експорту до ЄС протягом останніх 5 років складала 24-28% загального товарного експорту України, тоді як частка в імпорті з ЄС сягає 31-37%². Починаючи з 2005 року, загальний торговельний баланс з ЄС залишається негативним.

Торгівля сільськогосподарськими та суміжними продуктами³ між Україною та ЄС швидко зростала у номінальному виразі протягом останньої декади з єдиним падінням у 2009 році внаслідок глобальної кризи (Рисунок 1). За даними Євростату, торгівля зросла на 563%⁴ в 2001-2012 роках, сягнувши 7,5 млрд євро в 2012 році та займаючи 20% загальної торгівлі товарами між Україною та ЄС.

До того ж Україна має додатній баланс у торгівлі сільськогосподарськими та суміжними товарами з ЄС, починаючи з 2008 року, з єдиним винятком у 2010 році. У 2012 році додатній баланс торгівлі сільськогосподарськими, продовольчими та пов'язаними з ними товарами досяг 1,4 млрд євро.

Географічно українська торгівля сільськогосподарськими та суміжними продуктами сконцентрована на декількох країнах-членах ЄС. На сім країн, а саме на Іспанію, Польщу, Італію, Німеччину, Нідерланди, Францію та Бельгію, припадає 77,9% загальної торгівлі сільськогосподарськими та суміжними товарами між Україною та ЄС. Іспанія, Італія та Польща є найбільшими імпортерами української продукції, тоді як Німеччина, Польща та Нідерланди є найбільшими експортерами сільськогосподарських та суміжних товарів до України.

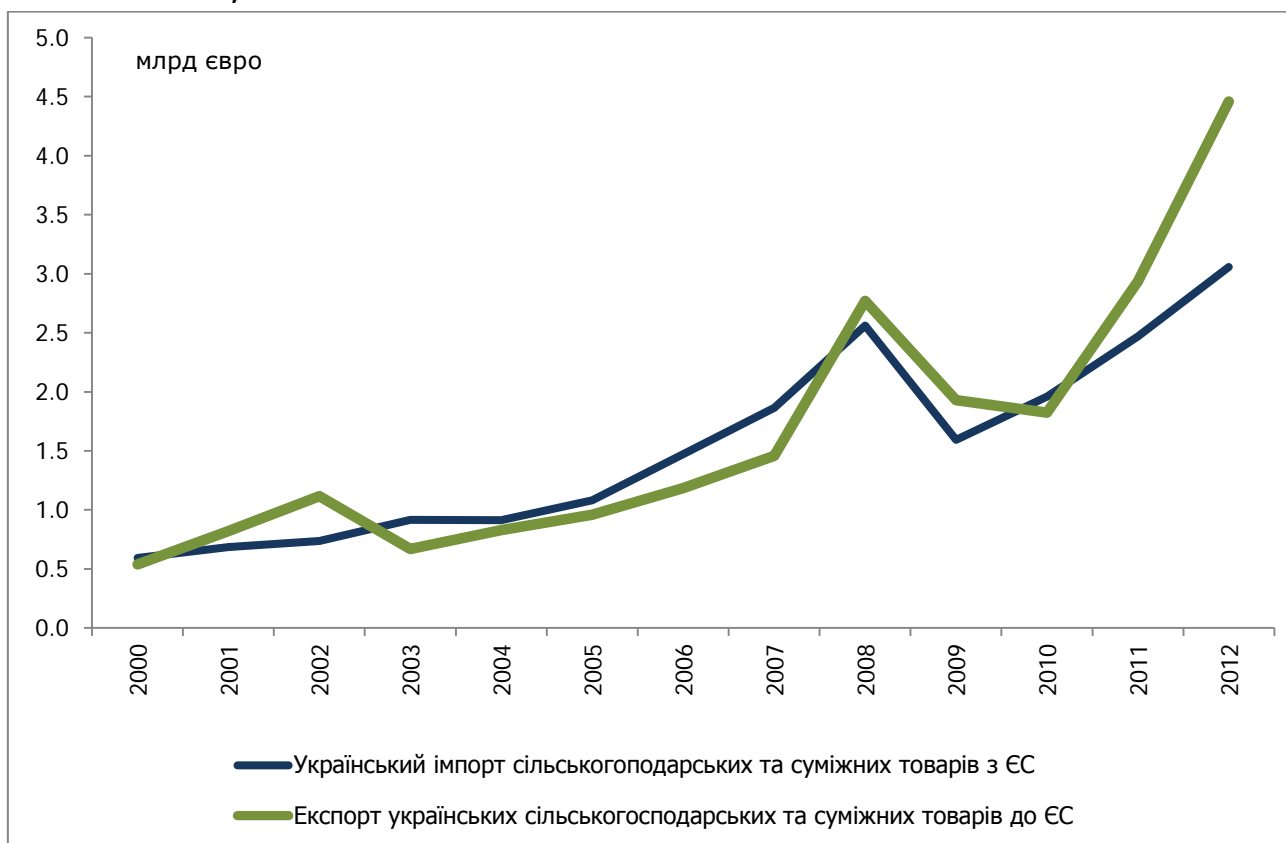
¹ У дослідженні ми розглядаємо ЄС-27

² Джерело: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/zd/zd_rik/zd_u/gu.html

³ У цьому дослідженні ми визначаємо сільськогосподарські та суміжні товари як такі коди класифікації SITC: 00, 01, 02, 03, 04, 05, 06, 07, 08, 09, 11, 12, 22, 27, 29, 41, 42, 56, 721, 722, та 727. Таким чином, ми розглядаємо продукцію сільського господарства, рибальства, харчової промисловості, добрива та спеціалізовану продукцію машинобудування, що використовується у сільському господарстві та харчовій промисловості.

⁴ Згідно з нашими розрахунками у євро

Рисунок 1: Торгівля сільськогосподарськими та суміжними товарами між ЄС та Україною, 2002-2012

Джерело: Евростат (2000-2012)

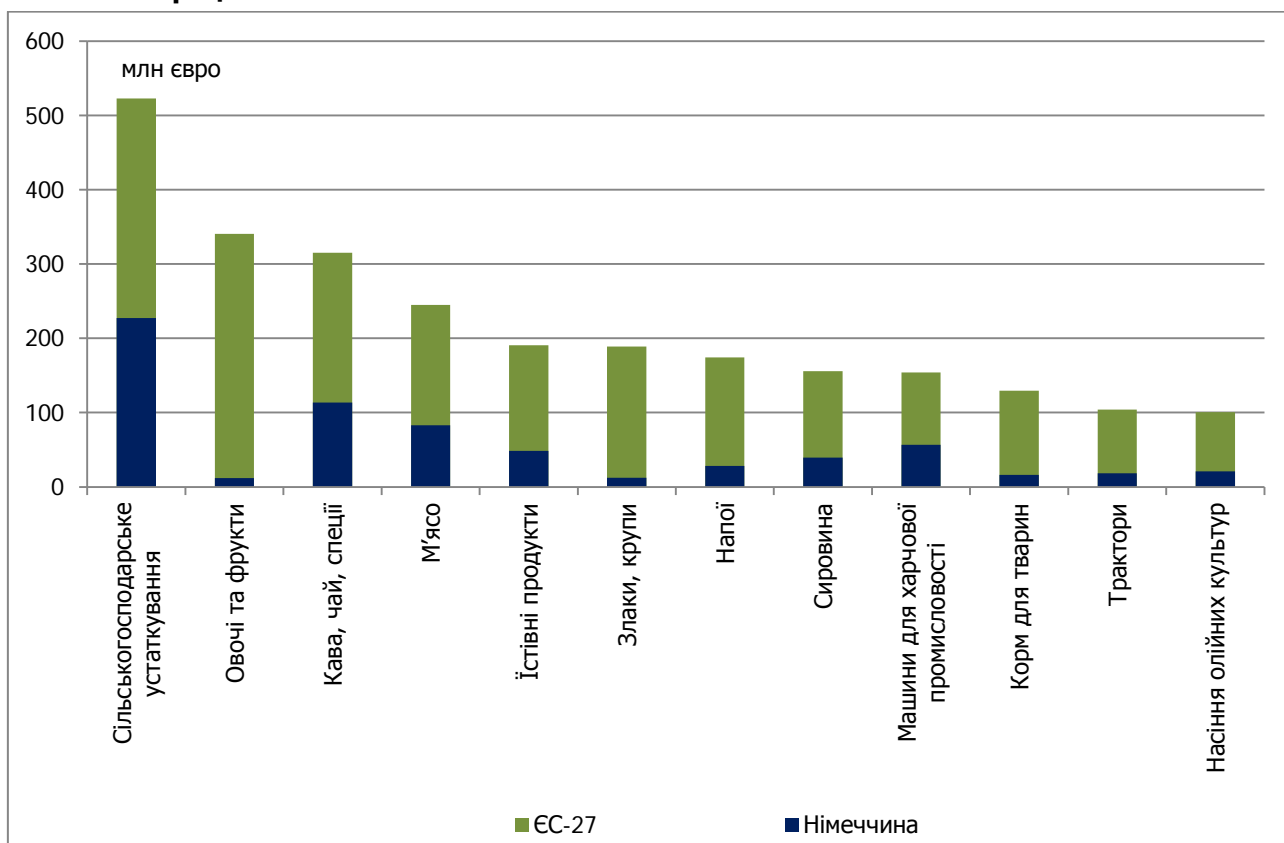
Український імпорт сільськогосподарської продукції з ЄС

Український імпорт сільськогосподарських та суміжних товарів з ЄС виріс на 415% протягом 2000-2012 років та досяг 3,1 млрд євро у 2012 році. Частка сільськогосподарських та суміжних товарів у загальному імпорті з ЄС досяг 13% у 2012 році, що підкреслює важливість цієї торгівлі.

Рисунок 2 показує, що імпорт товарів з ЄС є відносно диверсифікованим. Найбільшою категорією серед сільськогосподарської та суміжної продукції, що імпортована у 2012 році, була сільськогосподарська техніка вартістю 520 млн євро. Наступними за обсягами були овочі та фрукти загальною вартістю понад 340 млн євро, а також кава, чай і спеції загальною вартістю 315 млн євро.

Сільськогосподарське устаткування, у тому числі сільськогосподарські машини, обладнання для харчової промисловості та трактори, займає близько чверті українського імпорту сільськогосподарських та суміжних товарів з ЄС, причому 43% устаткування ввезено з Німеччини.

Рисунок 2: Український імпорт сільськогосподарських та суміжних товарів з ЄС у 2012 році

Джерело: Евростат, власні розрахунки

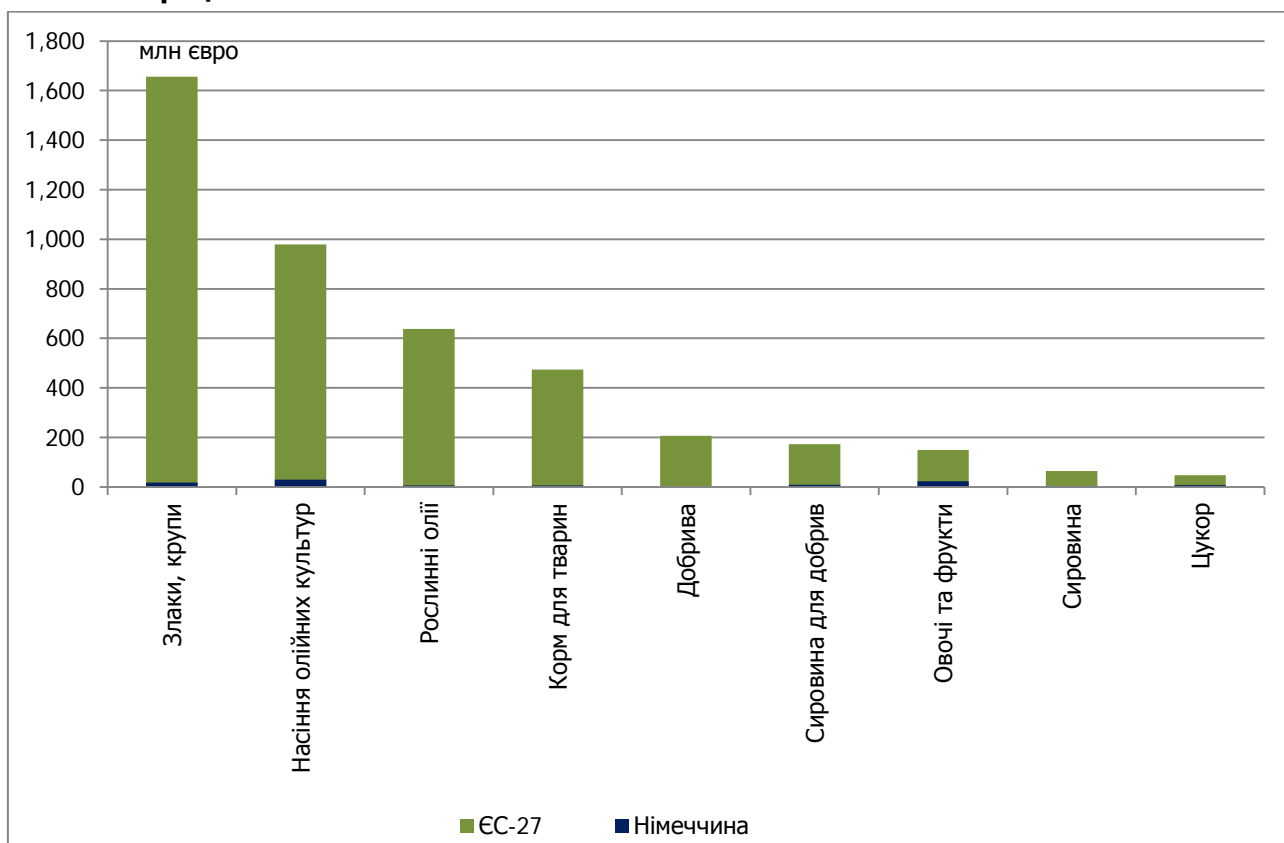
Український експорт сільськогосподарської продукції до ЄС

Український експорт сільськогосподарської та суміжної продукції до ЄС протягом 2000-2012 років виріс на 563% та досяг 4,5 млрд євро у 2012 році. Частка сільськогосподарського експорту у загальному експорті України до ЄС виросла з 11% у 2001 році до 31% у 2012 році, що засвідчує зростання важливості торгівлі цими товарами.

Детальніший аналіз показує, що сільськогосподарський експорт країни до ЄС є висококонцентрованим та складається переважно з сировини. Рисунок 3 показує, що в експорті до ЄС домінуючими є зернові культури, частка яких перевищує третину торгівлі. Наступним за обсягами є експорт насіння та плодів олійних культур (22%), що відіграють важливу роль у досягненні цілей Європейського Союзу щодо скорочення викидів парникових газів. Іншими двома великими групами українського сільськогосподарського експорту є рослинні олії (14%) та корми для тварин (11%).

Найбільшою групою серед суміжних товарів, які Україна постачає на ринок ЄС, є добрива. Вони займають 9% українського експорту сільськогосподарських та суміжних товарів до ЄС. У 2012 році вартість експортованих добрив, включаючи сировину для добрив, сягнула 379 млн євро.

Рисунок 3: Український експорт сільськогосподарських та суміжних товарів у ЄС у 2012 році

Джерело: Євростат, власні розрахунки

Підсумовуючи, торгівля сільськогосподарськими та суміжними продуктами між Україною та ЄС швидко зростала протягом останньої декади, що призвело до формування позитивного торговельного сальдо, починаючи з 2008 року. Проте характер торговельних потоків значно відрізняється. Сьогодні Україна торгує сировинними сільськогосподарськими товарами та добривами, тоді як ЄС постачає сільськогосподарське устаткування – переважно з Німеччини. Перероблені харчові продукти, такі як м'ясо або молочні продукти, досі не відіграють значної ролі у торгівлі. У наступного розділу ми спробуємо зрозуміти, наскільки поточна торговельна структура пояснюється торговельними бар'єрами.

2. ЯКІ БАР'ЕРИ ПЕРЕШКОДЖАЮТЬ ЗРОСТАННЮ ТОРГІВЛІ ПРОДУКЦІЄЮ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ?

Торгівля сільськогосподарськими товарами стикається з торговельними обмеженнями як з боку України, так і з боку ЄС. ЄС стягує з українського експорту середньозважений тариф, що дорівнює 16,0%, тоді як в Україні відповідна ставка ввізного мита дорівнює 6,8%. Найбільш захищеними товарними групами є зернові культури, м'ясо та їстівні субпродукти, молочна продукція та яйця птиці, цукор, тютюнові вироби, різні харчові продукти, безалкогольні та алкогольні напої, корми для тварин, а також жири та олії тваринного походження. До того ж, нетарифні заходи створюють додаткові бар'єри у торгівлі.

У попередньому розділі зазначається, що між Україною та ЄС сьогодні ведеться динамічна торгівля сільськогосподарськими та суміжними товарами. Тим не менш, ця торгівля відбувається не без перешкод. У цьому розділі ми досліджуємо масштаби торговельних бар'єрів, які впливають на сільськогосподарську торгівлю в обох регіонах. Знання торговельних бар'єрів допоможе нам ідентифікувати вплив ПВЗВТ на торгівлю. Ми почнемо з розгляду чинних тарифів, а далі проаналізуємо нетарифні заходи.

2.1. Тарифи і тарифні квоти

Імпортні тарифи

І ЄС, і Україна є членами СОТ. Тому ми використовуватимемо чинні ставки ввізних мит в рамках режиму найбільшого сприяння (РНС) для аналізу та порівняння тарифних бар'єрів між двома регіонами.

Аналіз тарифного захисту в рамках торгівлі сільськогосподарськими та харчовими продуктами між ЄС та Україною в 2010-2012 роках показує, що Європейський Союз має тенденцію стягувати з української продукції вищі ставки тарифів, ніж це робить Україна щодо відповідних європейських товарів. Проста і середньозважена ставки ввізного мита ЄС (9,8% та 16,0%, відповідно) є вищими, ніж аналогічні українські ставки (8,0% і 6,8%, відповідно)⁵.

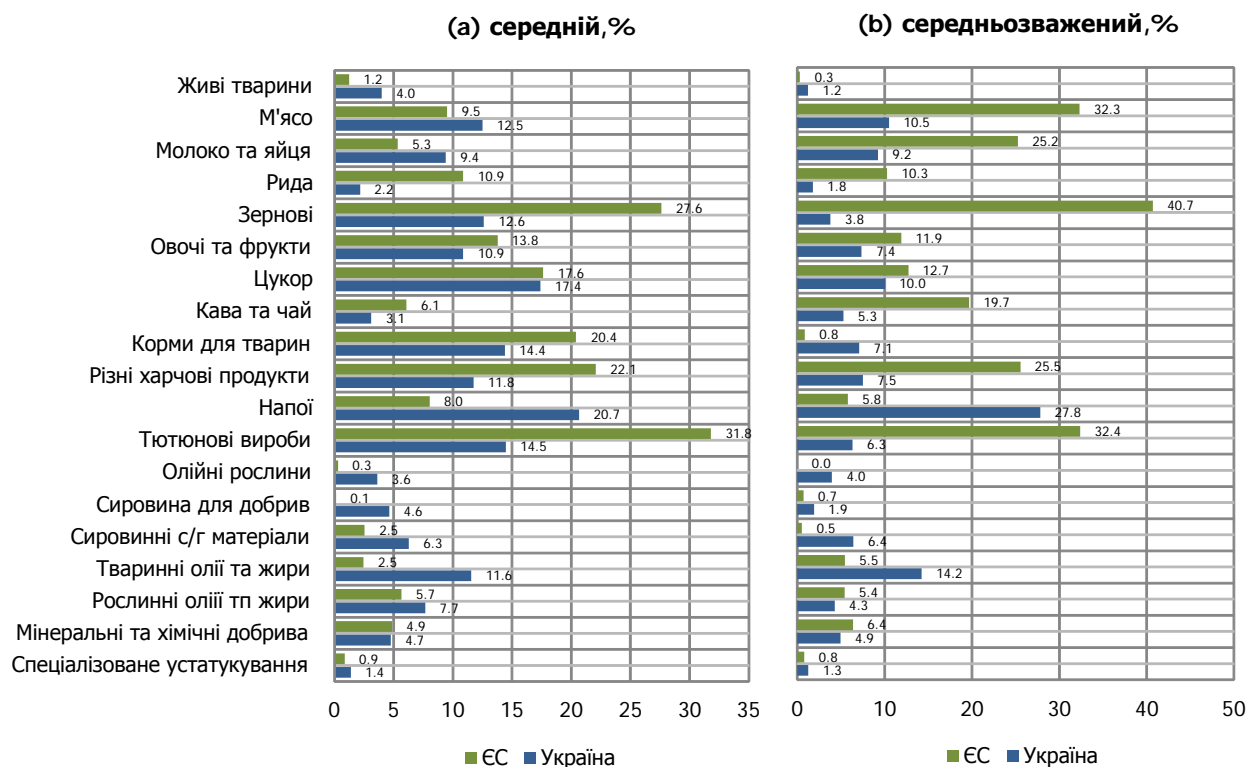
Рисунок 4 показує тарифний захист за товарними групами для обох торговельних партнерів. У 2010-2012 роках ЄС встановлював найвищі ставки для зернових (середньозважена ставка дорівнює 40,7%), тютюнові вироби (32,4%), м'ясо та їстівні субпродукти (32,3%), різні харчові продукти (25,5%), а також молочні продукти та яйця птиці (25,2%). З українського боку найвищі середньозважені ставки застосовувались щодо імпорту з ЄС напоїв (27,8%), олій та жирів тваринного походження (14,2%), м'яса та їстівних субпродуктів (10,5%), цукру (10,0%), а також молочної продукції та яєць птиці (9,2%).

Високий рівень тарифного захисту з боку ЄС частково пояснюється інтенсивнішим використанням специфічних тарифів, що додає невизначеності до результуючого адвалерного еквіваленту. Аналіз

⁵ Для розрахунків використовувались адвалерні еквіваленти чинних ввізних мит.

діючих тарифних розкладів обох партнерів показує, що в Україні 93,8% сільськогосподарських, харчових та суміжних тарифних ліній підлягають адвалерним митам, тоді як специфічним – 6,2%. Аналогічний розподіл мит для ЄС такий: адвалерні мита – 62,4%, специфічні – 25,3%, змішані – 12,3%. Також існує пряма кореляція між рівнем захисту в межах товарної групи та часткою тарифних ліній, з яких стягуються спеціальні мита.

Рисунок 4: Тарифний захист сільськогосподарських, харчових та суміжних товарів в Україні та ЄС

Джерело: власні розрахунки на основі тексту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

Додатково слід зазначити, що згідно з тарифними профілями СОТ, в ЄС дія тарифних квот поширюється на 11,3% сільськогосподарських тарифних ліній,⁶ тоді як для України цей показник дорівнює лише 0,1%.⁷

Експортні мита

Для деяких сільськогосподарських і продовольчих товарів Україна застосовує експортні мита. Щодо декількох видів великої рогатої худоби застосовується ставка 23%, а щодо з деяких видів насіння та плодів олійних рослин (а саме насіння льону, соняшнику та ріпаку) зараз стягується вивізні мито на рівні 9,1%.

⁶ <http://stat.wto.org/TariffProfile/WSDBTariffPFView.aspx?Language=E&Country=E27>

⁷ <http://stat.wto.org/TariffProfile/WSDBTariffPFView.aspx?Language=E&Country=UA>

2.2. Нетарифні заходи, що впливають на торгівлю між Україною та ЄС

Окрім тарифів, торгівлі сільськогосподарською продукцією між Європейським Союзом і Україною перешкоджають також так звані нетарифні заходи регулювання торгівлі. Ці нетарифні заходи (НТЗ) включають широкий спектр адміністративних заходів і регуляторних норм, які можуть обмежити імпорт, зробивши його дорожчим, або навіть унеможливити торгівлю певними товарами. Ці заходи можуть включати квоти і заборони, ліцензії, бюрократичні зволікання через митне адміністрування, державну торгівлю, субсидії, технічні бар'єри в торгівлі, санітарних і фіто-санітарних заходи, правила походження та багато інших НТЗ.

Оскільки нетарифні заходи ніколи не вдасться скасувати повністю, вони вважаються протекціоністськими у разі неможливості виправдати їх застосування, наприклад, провалами ринку (через інформаційну асиметрію або зовнішні ефекти). Як члени СОТ, Україна та Європейський Союз не повинні застосовуватися будь-які нетарифні заходи, що суперечать правилам СОТ.

Україна застосовує низку нетарифних заходів, включаючи ліцензування, ТБТ та СФС заходи, експортні обмеження, дозволи тощо.

В Україні ліцензуванню⁸ підлягають експорт та імпорт спиртів, алкогольних напоїв і тютюнових виробів,⁹ м'яса птиці та супутніх товарів, жирів свиней та птиці. Для деяких продуктів вимагається окреме затвердження ліцензій Державною ветеринарною та фітосанітарною службою України, що підпадає під категорію неавтоматичного ліцензування і розглядається як базовий нетарифний торговельний бар'єр.

Сільськогосподарська продукція, що потрапляє на митну територію України, має пройти санітарно-епідеміологічний контроль. Державний санітарно-епідеміологічний контроль не є обов'язковим для певних товарів з десяти груп за класифікацією УКТЗЕД.¹⁰

Стандарти відіграють важливу роль у торгівлі сільськогосподарською та харчовою продукцією. Як член СОТ, Україна має базувати своє національне законодавство на Угодах про ТБТ і СФЗ, а також гармонізувати свої національні стандарти і технічні регламенти з відповідними міжнародними стандартами. Тим не менш, до цих пір СФЗ і - меншою мірою - ТБТ називаються серед основних торговельних перешкод.¹¹

⁸ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2012 рік», №1360, від 26 грудня 2011 року

⁹ Закон України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів», № 481/95-вр, від 19 грудня 1995 року.

¹⁰ Товари з Розділів 01, 05-07, 10, 12-15, 23. Постанова Міністерства охорони здоров'я «Про оптимізацію державного санітарно-епідеміологічного нагляду щодо об'єктів зовнішньоекономічної діяльності за кодами УКТЗЕД», №25, від 26 грудня 2006 року.

¹¹ Проект «Ділова думка», www.ier.com.ua

У період між 2006 і 2008 роками квоти на експорт пшениці вводились п'ять разів. У 2010-2011 роки вводились обмеження на експорт пшениці, кукурудзи, ячменю, жита і гречки.¹² Щоб у подальшому уникнути експортних обмежень, у 2012 році Уряд та учасники зернового ринку підписали Меморандум про взаєморозуміння, який визначає обсяги експорту, що не підлягатимуть обмеженням.

Для імпортерів продукції тваринного походження ключовим нетарифним заходом є дозволи на імпорт. Такі дозволи є дуже деталізованими та обмежуючими щодо умов і тоннажу. Відповідно, у разі зміни даних необхідно отримати новий дозвіл з новою деталізованою інформацією.

Складні і тривалі митні процедури є торговельним бар'єром як для імпортерів, так і для експортерів сільськогосподарської та суміжної продукції. Іншим важливим питанням у митному оформленні імпортованих товарів є оцінка їх митної вартості. Протягом багатьох років імпортери скаржаться на переоцінку імпортової вартості товарів, присвоєння вищої, ніж вказано в імпортній документації, митної вартості товарам, ввезеним з ЄС та інших країн, у тому числі продукції сільського господарства і харчової промисловості.¹³

Прийняття у 2012 році нового Митного кодексу є важливим проривом у цій сфері. Очікувалося, що строгіші правила для визначення митної вартості та запровадження електронного декларування полегшать торговельні процедури. Проте система страждає від проблем початкового періоду, з повільним і ненадійним обслуговуванням і відсутністю співпраці між органами влади.

Аналогічно до України, Європейський Союз застосовує широкий спектр нетарифних заходів щодо імпорту сільськогосподарської та харчової продукції. Наш аналіз даних ЮНКТАД показав 43 різних типи правил, що застосовуються Європейським Союзом стосовно імпорту сільськогосподарської продукції, більшість яких стосуються сфери СФЗ та ТБТ. В цілому, щодо близько 2280 сільськогосподарських та суміжних тарифних позицій, що розглядаються в цій роботі, нараховується близько 46 000 прикладів застосування нетарифних заходів. Це говорить про те, що щодо більшості продуктів застосовується більше одного нетарифного заходу. Наприклад, «чистокровні племінні тварини» є об'єктом географічних обмежень, а також вимог щодо зберігання, транспортування, сертифікації, інспекції, маркування та авторизації.

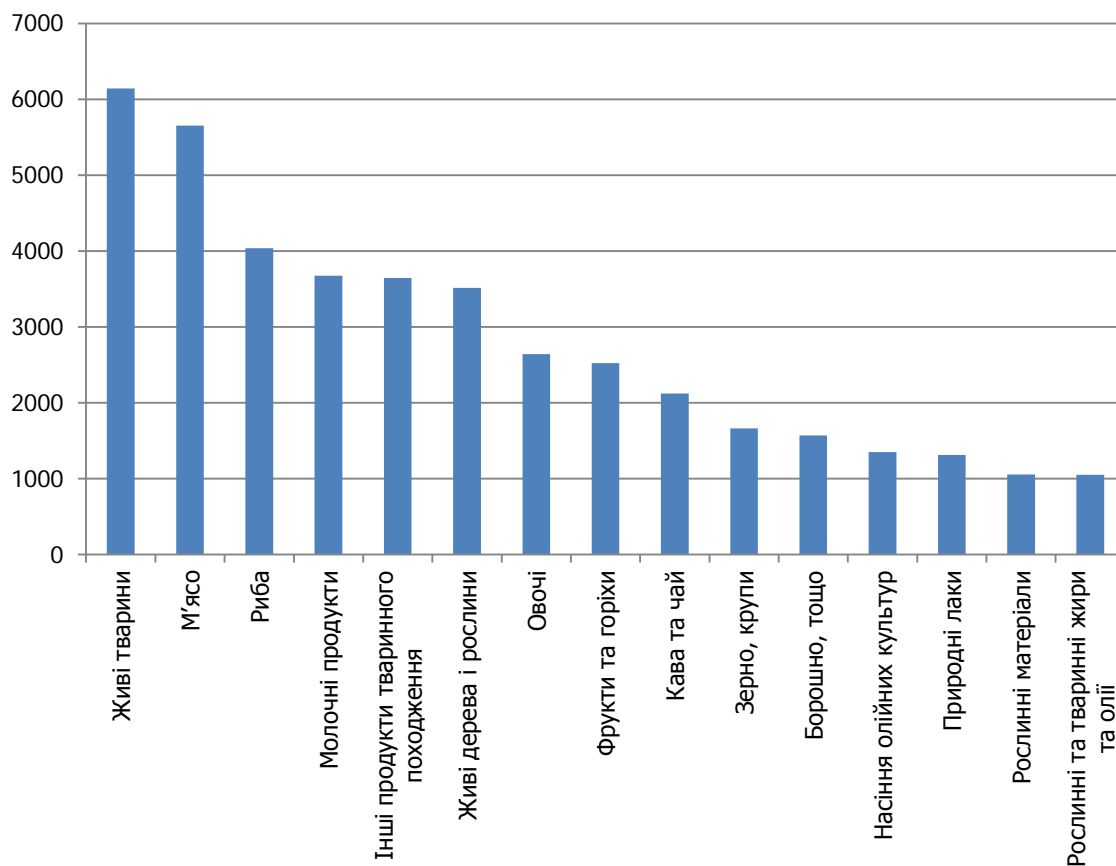
Живі тварини є об'єктом найбільшої кількості нетарифних заходів з понад 6000 індивідуальних випадків застосування нетарифних заходів¹⁴. М'ясні продукти, риба і ракоподібні та молочна продукція також є товарними групами з найбільшими обсягами застосування НТЗ (див. Рисунок 5).

¹² Див. http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/Europe/documents/Publications/Policy_Studies/Ukrain_wheat_2012_en.pdf

¹³ Див. <http://www.ustr.gov/sites/default/files/Ukraine.pdf>

¹⁴ Скільки разів індивідуальна тарифна лінія є об'єктом впливу НТЗ.

Рисунок 5: Кількість нетарифних заходів* за товарними групами (на рівні двох знаків класифікації УКТЗЕД)

Джерело: ЮНКТАД (2012)

*Сума правил для кожної тарифної лінії

Підсумовуючи, нетарифні заходи утворюють дуже важливий торговельних бар'єр у торгівлі сільськогосподарськими та суміжними товарами між Україною та ЄС.

3. ЗМІНИ ВНАСЛІДОК УТВОРЕННЯ ПОГЛИБЛЕНОЇ ТА ВСЕОХОПЛЮЮЧОЇ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

ПВЗВТ між Україною та ЄС призведе до фундаментальних змін. Буде скасовано близько 95% ввізних мит, тоді як решта будуть знижені. Проте, ще важливішим є скорочення рівня нетарифного захисту. У цій сфері Україна зобов'язалась поступово запроваджувати відповідне законодавство ЄС. По суті це означатиме, що деякі товари будуть розглядатись, як ніби вони походять з інших країн-членів ЄС. Однак це потребує успішної гармонізації українського законодавства до регуляторної бази ЄС.

Проаналізувавши статус-кво у торгівлі між Україною та ЄС, ми переходимо до опису впливу створення ПВЗВТ на існуючий торговельний режим. Для цього, спершу ми аналізуємо очікувані зміни тарифів та квот, а потім розглядаємо вплив ПВЗВТ на нетарифні заходи обох сторін у торгівлі сільськогосподарськими товарами та продукцією харчової промисловості.

3.1. Торговельний режим та доступ до товарного ринку

Імпортні тарифи

ПВЗВТ між Україною та ЄС передбачає близьку до повної лібералізацію торгівлі сільськогосподарськими, харчовими та суміжними товарами. Очікується, що перехідний період складе 10 років з поступовим скороченням або усуненням імпорتنих мит протягом цього часу. Проте швидкість та глибина тарифної лібералізації відрізняться для різних товарних груп.

У тарифному розкладі України ввізні мита на 88,5% тарифних ліній буде знижено до нуля протягом 7-річного періоду, але щодо різних груп товарів застосовуватимуться різні типи лібералізації ставок ввізного мита. Ставки для 38,7% тарифних ліній (включаючи ті, що торгувалися безмитно до ПВЗВТ) буде знижено до нуля негайно після набуття чинності ПВЗВТ (цей тип лібералізації буде використовуватися в основному для насіння і плодів олійних культур, спеціалізованої техніки, тютюнових виробів, сировини для добрив, кави, чаю і спецій, а також для олій і жирів рослинного походження), 21,0% буде лінійно знижено до нуля протягом перших трьох років (мінеральні та хімічні добрива, овочі та фрукти, живі тварини, напої, сирі матеріали тваринного і рослинного походження), а 27,8% - протягом 5-7 років (молочні продукти і яйця птиці, напої, м'ясна продукція, олії та жири тваринного походження, корми для тварин).

Також є кілька товарних груп, для яких імпорتنі мита не буде знижено до нульового рівня. Так, 8,7% тарифів буде лінійно знижено на 20-60% протягом 5-10 років з подальшим збереженням отриманої ставки (молочні продукти і яйця птиці, цукор, різні харчові продукти, олії та жири тваринного походження, корми для тварин). Для деяких тарифних позицій серед м'ясної продукції (свинина та м'ясо птиці) і цукру (всього 2,8% від загальної кількості тарифних ліній, що стосуються продукції сільського господарства, харчової промисловості та суміжних галузей) буде застосовано тарифні квоти, що означатиме ненульовий рівень тарифного захисту для тих квот, що встановлюють істотні обмеження (Таблиця 1).

Таблиця 1: Особливості скорочення імпорتنих мит в Україні та Європейському Союзі за товарними групами (частка тарифних ліній в межах товарної групи, що підлягатимуть кожному з видів лібералізації)

	Україна					Європейський Союз			
	Негайно встановлюється на нульовому рівні	Нуль через 3 роки	Нуль через 5-7 років	Часткове зниження	ТК	Негайно встановлюється на нульовому рівні	Нуль через 3 роки	Нуль через 5-7 років	ТК
Живі тварини	35,9%	37,5%	23,4%	3,1%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%
М'ясо	0,7%	8,8%	53,3%	13,1%	24,1%	55,4%	0,0%	0,0%	44,6%
Молоко та яйця	4,0%	1,7%	71,0%	23,3%	0,0%	46,8%	0,0%	0,0%	53,2%
Риба	64,0%	6,1%	19,6%	10,3%	0,0%	88,2%	11,8%	0,0%	0,0%
Зернові	53,5%	5,0%	40,9%	0,6%	0,0%	70,1%	0,0%	0,0%	29,9%
Овочі та фрукти	26,8%	49,8%	14,7%	8,7%	0,0%	89,6%	0,0%	4,6%	5,9%
Цукор	50,0%	5,6%	13,0%	18,5%	13,0%	51,0%	0,0%	0,0%	49,0%
Кава та чай	73,0%	16,9%	4,5%	5,6%	0,0%	93,8%	0,0%	0,0%	6,3%
Корми для тварин	18,6%	21,4%	44,3%	15,7%	0,0%	89,9%	0,0%	0,0%	10,1%
Різні харчові продукти	33,3%	31,7%	16,7%	18,3%	0,0%	89,1%	1,8%	0,0%	9,1%
Напої	10,3%	35,6%	54,0%	0,0%	0,0%	95,9%	0,0%	2,3%	1,8%
Тютюнові вироби	80,6%	9,7%	9,7%	0,0%	0,0%	93,3%	0,0%	0,0%	6,7%
Насіння олійних культур	90,3%	3,2%	0,0%	6,5%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Сировина для добрив	79,2%	13,5%	7,3%	0,0%	0,0%	95,6%	4,4%	0,0%	0,0%
Сировинні с/г матеріали	51,3%	32,2%	11,3%	5,2%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Тваринні олії та жири	33,3%	0,0%	50,0%	16,7%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Рослинні олії та жири	64,1%	11,5%	17,9%	6,4%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Мінеральні та хімічні добрива	34,4%	65,6%	0,0%	0,0%	0,0%	32,3%	67,7%	0,0%	0,0%
Спеціалізоване устаткування	83,1%	1,2%	15,7%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Джерело: власні розрахунки на основі тексту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

Зниження рівня тарифного захисту ЄС матиме свої особливості. По-перше, ЄС не використовуватиме часткову лібералізацію. Якщо тарифи скорочуватимуться, то їх буде знижено до нуля. Єдиним винятком є продукти, до яких застосовуються вхідна ціна,¹⁵ включаючи тарифні лінії серед напоїв, а також овочів і фруктів, оскільки відповідно до домовленостей в рамках ПВЗВТ негайно буде скасовано лише адвалерну частину змішаного мита (Таблиця 1).

По-друге, ЄС має коротший перехідний період, ніж його встановлено для України: ставки для 82,2% тарифних ліній буде скасовано негайно (включаючи ті, що торгувалися безмитно до змін), тоді як частка тих, які буде лінійно скорочено до нуля протягом 3-5-7 років складає 1,2%. Негайне обнуління імпорتنих мит застосовуватиметься щодо живих тварин, насіння і плодів олійних культур, сировинних матеріалів тваринного і рослинного походження, олій та жирів тваринного і рослинного походження, а також щодо спецтехніки. Мита на мінеральні та хімічні добрива будуть лібералізовані протягом 3-7 років (Таблиця 1).

По-третє, ЄС більш інтенсивного використовуватиме тарифні квоти (ТК), які буде застосовано до 13,7% тарифних ліній для товарів сільського господарства, харчової промисловості та суміжних галузей. Порівняно з Україною, що застосовуватиме цей інструмент тільки для трьох груп продуктів, ЄС застосовувати тарифні квоти для 36 груп продуктів, у тому числі для 33 сільськогосподарських. Найбільші тарифні квоти передбачені для м'якої пшениці (збільшення протягом 5 років з 950 тис.

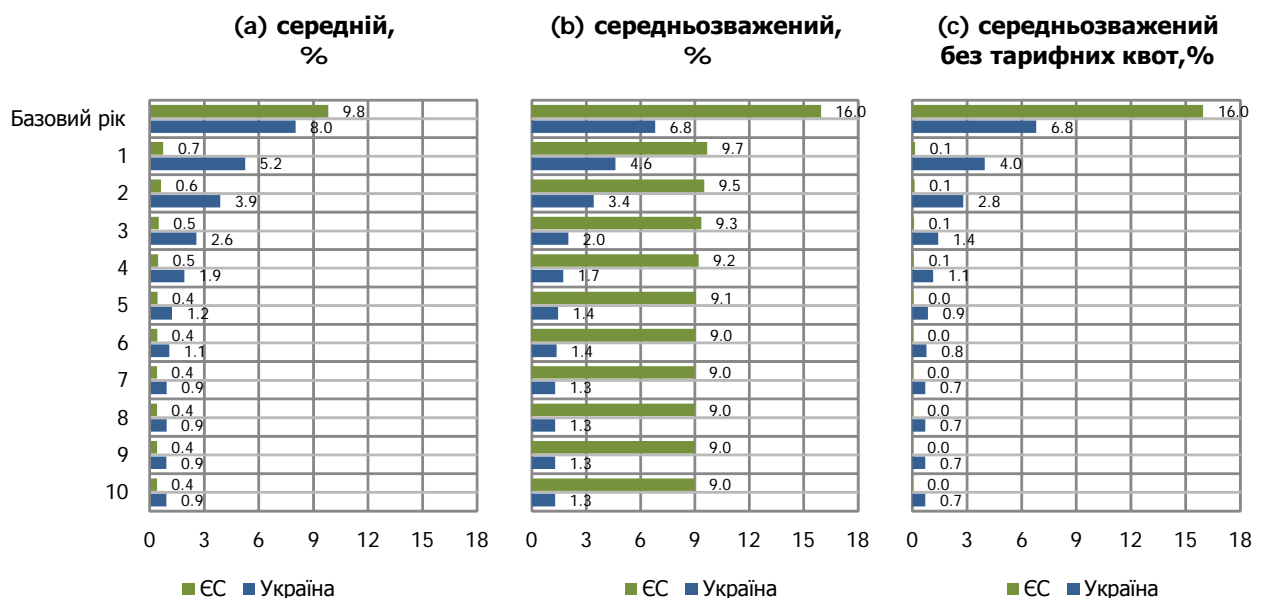
¹⁵ Див. Додаток 2 of Регламенту Комісії (ЄС) № 861/2010 від 5 жовтня 2010 року «Про внесення поправок до Додатку I Постанови Ради (ЄЕС) № 2658/87 «Про тарифну і статистичну номенклатури та єдиний митний тариф» - Official Journal of the European Union (Legislation), Volume 53, 29 October 2010, L 284

т/рік до 1000 тис. т/рік), кукурудзи (400-600 тис. т/рік) і ячменю (250-350 тис. т/рік). Серед інших цільових товарів можемо виділити м'ясні продукти (яловичина, свинина, баранина, птиця), молочні продукти (молоко і масло), яйця птиці, цукор, етанол, крохмаль, висівки, помідори, яблучний і виноградний сік тощо.

Як показує Рисунок 6 (ліва панель), *середня ставка ввізного мита ЄС протягом першого року ПВЗВТ знизиться на 9,1 процентний пункт, або з 9,8% до 0,7%, у той час як загальне скорочення до кінця десятого року імплементації ПВЗВТ складе 9,4 процентних пункти, що означає остаточну ставку на рівні 0,4%*. Ненульовий остаточний тариф пояснюється специфічними ставками ввізних мит, що лишатимуться чинними, і тарифними квотами.

Середня ставка для України на імпорт сільськогосподарської, харчової та суміжної продукції протягом першого року імплементації ПВЗВТ знизиться на менші 2,8 процентних пункти, або з 8,0% до 5,2%. До кінця десятого року середній імпорتنний тариф в Україні становитиме, за оцінками, 0,9%, що означає загальне скорочення на 7,1 процентних пункти. Ненульовий остаточний тариф пояснюється присутністю імпорتنних мит, які замість скасування буде скорочено на 20-60% протягом 5-10 років з подальшим застосування отриманої ставки, і застосуванням декількох тарифних квот.

Рисунок 6: Зміна середнього (ліва панель) і середньозваженого (середня панель) тарифів та середньозваженого тарифу без застосування тарифних квот (права панель)

Джерело: власні розрахунки на основі тексту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

Середньозважене ввізне мито ЄС на сільськогосподарську та харчову продукцію є набагато вищим за середнє значення, та, за оцінками, скоротиться з 16,0% до 9,0% протягом десяти років. Висока остаточна середньозважена ставка пояснюється високою ефективною ставкою на продукцію, що підлягає дії тарифних квот, багато з яких є істотними. Друга

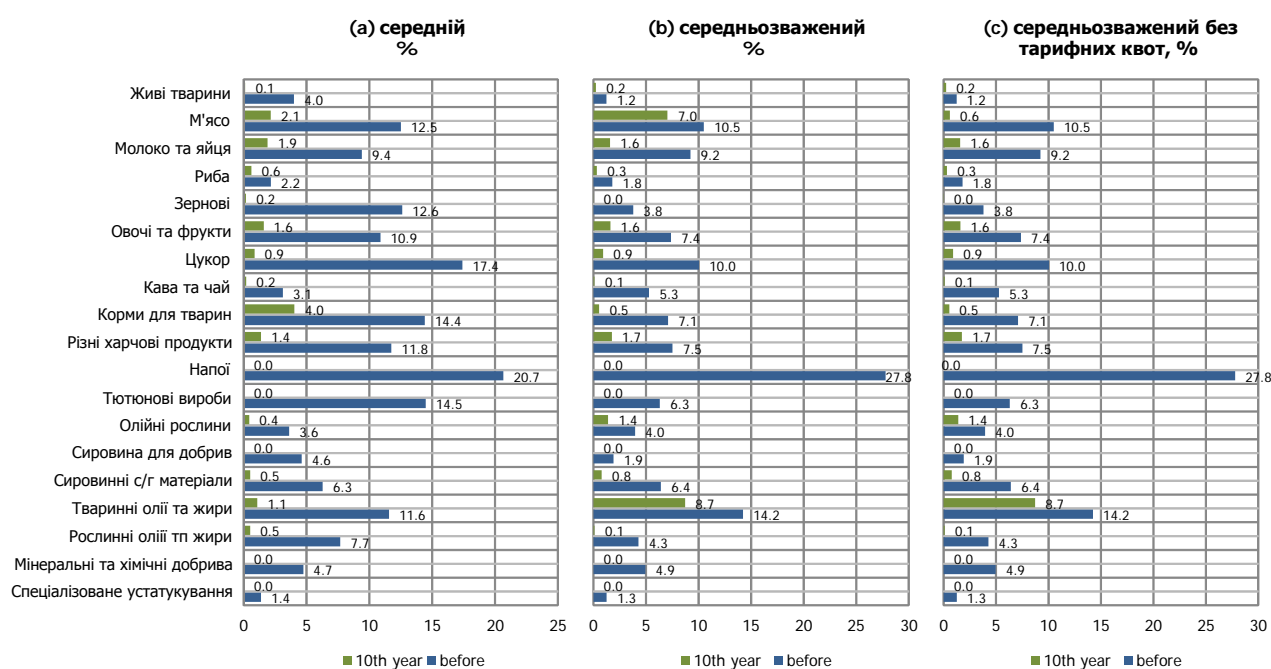
причина полягає у збереженні специфічної частини змішаного мита щодо товарів, до яких застосовується вхідна ціна. Високі ефективні тарифи, пов'язані із застосуванням тарифних квот, зареєстровано для кукурудзи, меду, виноградного і яблучного соку, висівок, харчових концентратів, в той час як специфічні тарифи зберуться для яблук, абрикос, персиків, помідор та огірків.

В Україні середньозважене мито на ввезення сільськогосподарської та продовольчої продукції є нижчим за середній тариф і протягом десятирічного періоду очікується його скорочення з 6,8% до 1,3%.

Для того, щоб показати спотворюючий вплив тарифних квот, ми перерахували середньозважені ставки, замінивши квоти нульовою ставкою тарифу (Рисунок 6, права панель). Як показано, у випадку з Україною тарифні квоти додають 0,6 процентного пункту до остаточної середньозваженої ставки, тоді як у випадку з ЄС тарифні квоти несуть відповідальність за всі 9,0 процентних пункти середньозваженої остаточної ставки, оскільки без ТК остаточне значення середньозваженого тарифу дорівнювало б 0,001%.

Рисунок 7 показує початкову та остаточну тарифні ставки (середній та середньозважений адвалерні еквіваленти) для кожної товарної групи в Україні. Нульові ставки ввізного мита передбачені на крупи, напої, тютюнові вироби, сировину для добрив, добрива мінеральні або хімічні та спецтехніку. Тарифні бар'єри будуть значно знижені на рослинні олії і жири, каву і чай, корми для тварин і цукор. Ввізні мита на м'ясо та тваринних жири зазнають найменшого скорочення. Слід також зазначити, що тарифна квота на м'ясо є істотною, що означає досить високу ефективну ставку ввізного мита для цієї групи продуктів, але вона все одно буде меншою, ніж без ПВЗВТ.

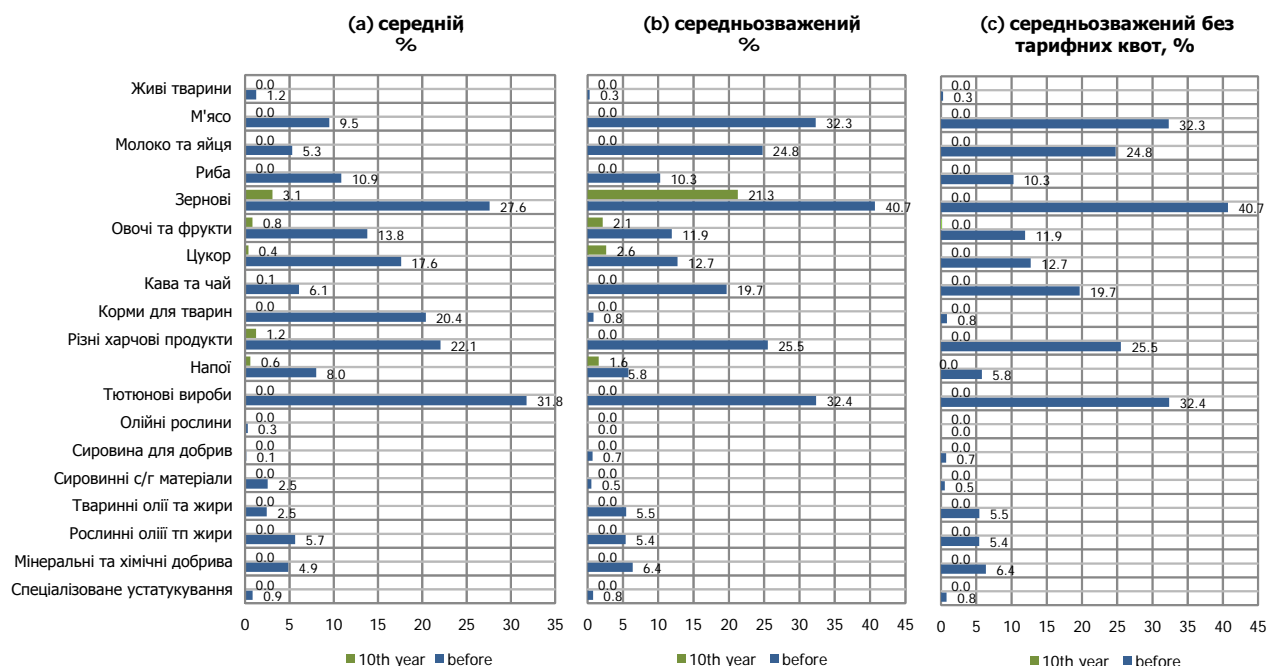
Рисунок 7: Початкова і кінцева ставки середнього (ліва панель) та середньозваженого (середня панель) тарифів за товарними групами, а також ставка без врахування ефекту тарифних квот (права панель): імпорتنі тарифи України

Джерело: власний аналіз

На Рисунку 8 представлено очікувані зміни імпортного тарифного захисту (як середнього, так і середньозваженого) Європейського Союзу щодо українського експорту. **Ввізні мита ЄС для більшості товарних груп буде встановлено на нульовому рівні.** Зниження імпортних мит на зернові, цукор, овочі і фрукти, а також напої буде незначним внаслідок застосування тарифних квот і тарифів, що залежать від вхідної ціни; ці групи є основним джерелом високої остаточної середньозваженої ставки для ЄС.

Рисунк 8: Початкова і кінцева ставки середнього (ліва панель) та середньозваженого (середня панель) тарифів за товарними групами, а також ставка без врахування ефекту тарифних квот (права панель): імпортні тарифи Європейського Союзу

Джерело: власний аналіз

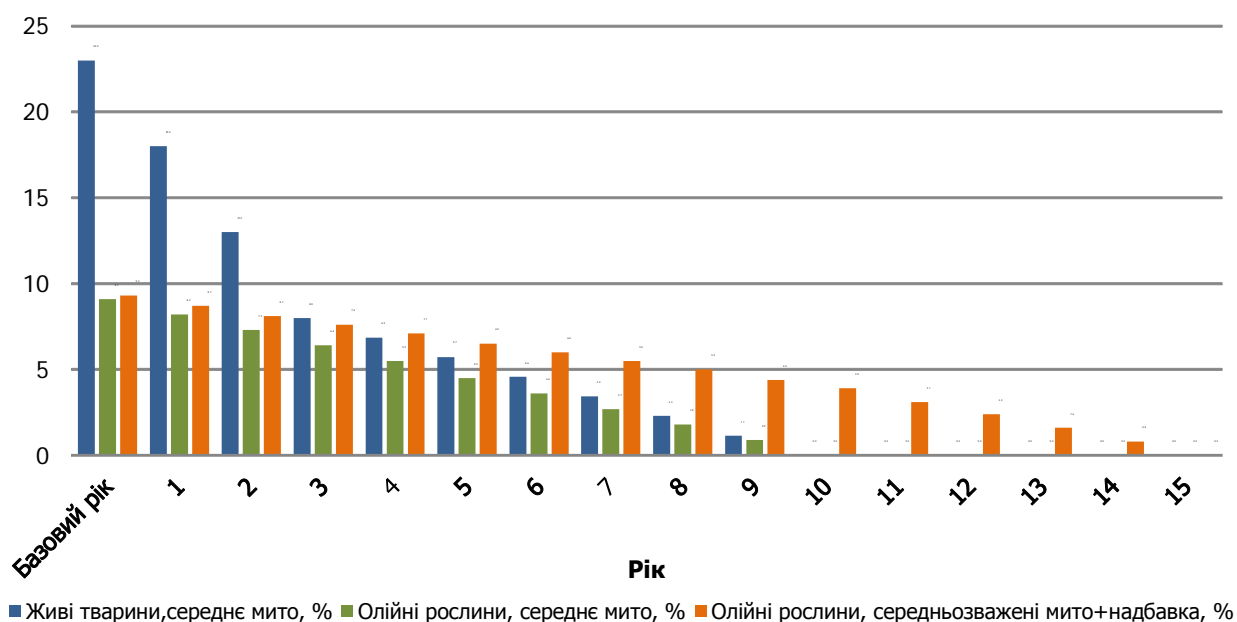
Експортні мита

Інший аспект скорочення тарифів полягає у скасуванні Україною експортних мит, що було однією з ключових вимог ЄС в рамках переговорів щодо ПВЗВТ. Відповідно до положень глави «Національний режим та доступ товарів на ринки», сторони зобов'язуються не продовжувати застосовувати і не встановлювати жодні мита або інші заходи з еквівалентним ефектом щодо експорту України в ЄС та ЄС в Україну. **Існуючі заходи, що застосовуються в Україні, припинять своє існування через десять років після набуття чинності ПВЗВТ.** Проте завдяки поступці **українська сторона матиме змогу застосовувати спеціальний захисний механізм – а саме встановити надбавки до діючої ставки в рамках встановлених меж** – щодо певних товарів. Для кожного з таких товарів щороку встановлюватиметься надбавка до 10% (вона зростатиме з 0,9% у базовому році до 10,0% у десятому році імплементації ПВЗВТ з подальшим лінійним зниженням до нуля в п'ятнадцятому році).

Експортні мита стосуються кількох тарифних ліній серед продукції сільського господарства і харчової промисловості, а саме деяких живих тварин та насіння і плодів олійних культур. Мито на

живих тварин буде скасовано протягом десяти років зі зниженням на 5 процентних пунктів у першому році з подальшим щорічним зниженням на 1,1-1,2 процентних пункти. Внаслідок застосування надбавки ефективна ставка мита на насіння та плоди олійних культур поступово знижуватиметься протягом п'ятнадцяти років на 0,5-0,8 процентних пункти, тоді як саму ставку експортного мита буде скорочено до нуля протягом десяти років (Рисунок 9).

Рисунок 9: Динаміка усунення українських сільськогосподарських експортних мит

Джерело: власний аналіз

Субсидії, кількісні обмеження та захисні заходи

Угода передбачає, що жодна зі сторін не буде застосовувати експортні субсидії або заходи, що мають еквівалентний вплив на торгівлю сільськогосподарською продукцією у взаємній торгівлі. Крім того, за деякими винятками, зокрема відповідно до Статті XI ГАТТ 1994 року буде скасовано кількісні обмеження на імпорт.

Відповідно до положень ПВЗВТ сторони зберігають торговельний режим в рамках Статті XIX ГАТТ 1994 року, а також Угоди СОТ про захисні заходи. ЄС також зарезервував для себе відповідні права та зобов'язання, що витікають зі Статті 5 Угоди СОТ про сільське господарство, щодо спеціальних захисних заходів, за винятком торгівлі тими товарами, на які поширюється преференційний режим в рамках положень Угоди про асоціацію. Крім того, збережено положення, згідно з яким сторони при застосуванні захисних заходів мають намагатися звести до мінімуму шкоду двосторонній торгівлі.

Що стосується антидемпінгових та компенсаційних заходів, сторони в цілому підтвердили свої права та обов'язки в рамках СОТ. На додаток Україна та ЄС встановили вимоги щодо прозорості застосування захисних заходів, щодо врахування суспільних інтересів, щодо застосування правила най-

меншої ставки для антидемпінгового чи компенсаційного заходу, а також щодо механізмів перегляду та консультацій.

3.2. ТБТ та СФС заходи

Для збільшення взаємної сумісності відповідних систем України та ЄС у сфері технічного регулювання та полегшення доступу на свої ринки сторони домовились зміцнювати співробітництво в галузі стандартів, технічних регламентів, метрології, ринкового нагляду, акредитації та оцінки відповідності.

Україна, у свою чергу, зробить необхідні кроки, з одного боку, для поступового досягнення відповідності технічним регламентам ЄС, європейським процедурам стандартизації, метрології, акредитації та оцінки відповідності, так само як і системі ринкового нагляду, а з іншого боку, для реалізації принципів і практик, закріплених у відповідних регламентах і директивах ЄС.

Для досягнення цієї мети Україна буде, відповідно до узгодженого графіка, впроваджувати у національне законодавство правову систему ЄС. Крім того, країна бере на себе зобов'язання щодо здійснення адміністративних та інституційних реформ, необхідних для реалізації Угоди про асоціацію та Угоди про оцінку відповідності та прийнятності промислових товарів (АСАА). Також Україна погодилася створити ефективні та прозорі адміністративні системи, необхідні для задоволення вимог цього розділу Угоди.

Україна буде повною мірою забезпечувати участь своїх відповідних органів у європейських та міжнародних організаціях зі стандартизації, правової та фундаментальної метрології, а також оцінки відповідності.

До того ж, Україна поступово запроваджуватиме європейські стандарти, скасовуючи ті національні стандарти, що суперечать таким стандартам, включно з державними стандартами (ГОСТ), які були прийняті до 1992 року. Україна також повинна забезпечити досягнення усіх інших вимог, що необхідні для повноправного членства в Європейській організації з стандартизації. Це дозволить усунути істотний бар'єр, що перешкоджає імпорту України з ЄС і, ймовірно, призведе до посилення торгівлі тими продуктами, для яких в Україні обов'язковим є дотримання національних стандартів.

Крім того, у зв'язку з включенням угод про оцінку відповідності та прийнятності промислових товарів (АСАА) в Угоду про асоціацію, деякі українські продукти можуть розглядатися як такі, що де-факто походять з країни-члена ЄС. Зокрема, додаток щодо АСАА передбачає, що торгівля товарами у секторах, на які поширюватиметься дія АСАА, відбуватиметься на тих же умовах, що і при торгівлі між державами-членами ЄС. Щоб це сталося, аудит з боку ЄС має засвідчити, що гармонізація українського законодавства з відповідними технічними регламентами і стандартами, а також створення інфраструктури пройшли успішно.

Україна має гармонізувати своє законодавство щодо санітарних та фітосанітарних заходів, а також щодо утримання та поводження з тваринами відповідно до положень Угоди про асоціацію. Щоб

сприяти імплементації, положення Угоди про асоціацію вимагають не лише гармонізацію законодавства, але і розбудову відповідної інституційної спроможності.

Глава IV Угоди про асоціацію передбачає створення Підкомітету з управління санітарними та фітосанітарними заходами, що проводитиме регулярний моніторинг імплементації процесу гармонізації та надаватиме відповідні рекомендації. Крім того, протягом трьох місяців після набрання чинності Угоди про асоціацію Україна повинна представити Підкомітету всеосяжну стратегію реалізації положень розділу Угоди щодо СФЗ, що слугуватиме базовим документу для цілей імплементації.

Підсумовуючи, процес регуляторної гармонізації зосередитися виключно на Україні, яка муситиме наблизити власне законодавство до законодавства ЄС у багатьох сферах. Успішна гармонізація законодавства знизить нетарифний захист до безпрецедентно низького рівня.

3.3. Митні процедури та сприяння торгівлі

Згідно з положеннями Угоди про асоціацію, ЄС та Україна погоджуються посилити співпрацю у сфері митних процедур та сприяння торгівлі з метою забезпечити ефективність відповідного законодавства та процедур, а також розвинути адміністративний потенціал відповідних установ, щоб досягти цілей ефективного контролю та законодавчого спрощення торговельних процедур.

Україна та ЄС домовились, що відповідне торговельне та митне законодавство має бути стабільним та всеосяжним, так само як і пропорційним, прозорим, передбачуваним, недискримінаційним, неупередженим, застосовуватись справедливо і ефективно. Україна також взяла на себе зобов'язання щодо поступової гармонізації, згідно з визначеним розкладом та переліком європейських нормативних актів, свого митного законодавства із законодавчою системою ЄС.

У той же час в Угоді про асоціацію сторони розробили відповідні положення про співпрацю щодо надання технічної допомоги для зміцненні потенціалу та просування реформ у цій області.

Таким чином, ПВЗВТ стосуватиметься в основному одностороннього наближення українського законодавства до законодавства ЄС. Розділи Угоди про асоціацію, що стосуються торгівлі, пов'язаних з торгівлею питань, а також галузевої співпраці, містять зобов'язання щодо наближення до близько 350 директив та законодавчих актів та відповідної імплементації цих змін. Також вони містять перелік необхідних адміністративних, регуляторних та інституціональних реформ, так само як і строки наближення до законодавства ЄС.

Для виробників з ЄС ПВЗВТ означає реальне зниження рівня нетарифних заходів щодо їх експорту на український ринок. Наприклад, після набуття чинності ПВЗВТ їм не доведеться більше дотримуватись українських стандартів безпеки харчових продуктів.

4. ОЦІНКА ВПЛИВУ

Знижений тарифний захист стимулюватиме як український експорт до ЄС, так і експорт ЄС в Україну. Україна розширить експорт насіння та плодів олійних культур, тютюнових виробів, зернових культур, м'ясної продукції, тоді як ЄС зможе більше експортувати напоїв, овочів та фруктів, м'ясних продуктів та мінеральних і хімічних добрив. Для забезпечення реалізації переваг ПВЗВТ в Україні уряд має допомогти у відповідних процесах пристосування до нових умов. Зокрема, з метою реалізації потенціалу зростання українського експорту до ЄС уряд має забезпечити, щоб вітчизняні виробники дотримувались регламентів ЄС, що дасть їм переваги внаслідок вищого попиту на їх продукцію. На відміну від тарифів, нетарифні заходи наразі вищі для українського імпорту в ЄС, ніж для експорту. Отже їх усунення дасть більший експортний потенціал виробникам з ЄС, аніж українським.

Цей розділ представляє результати оцінки впливу лібералізації як на експорт, так і імпорт сільськогосподарських, харчових та суміжних товарів. Ми розглядаємо ефекти взаємного зниження імпорتنих мит (враховуючи застосування тарифних квот), а також усунення Україною експортних мит. Оцінка зроблена на основі моделі часткової рівноваги, базуючись на еластичності імпорту, що отримана з WITS/SMART.¹⁶

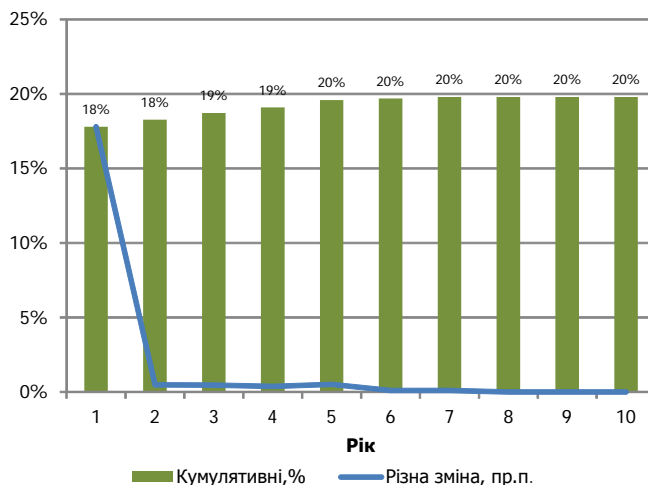
4.1. Зміни українського експорту внаслідок зниження тарифів

Вплив скорочення імпорتنих мит ЄС

Оцінки впливу скорочення імпорتنих мит ЄС показують, що протягом перших десяти років імплементації ПВЗВТ **Україна матиме можливість експортувати в ЄС на 18-20% більше** сільськогосподарської та харчової продукції, аніж за відсутності лібералізації (Рисунок 10). Україна матиме змогу скористатися майже повним обсягом переваг негайно після запровадження ПВЗВТ завдяки швидкій тарифній лібералізації з боку ЄС.

¹⁶ Методологія розрахунків представлена у додатку

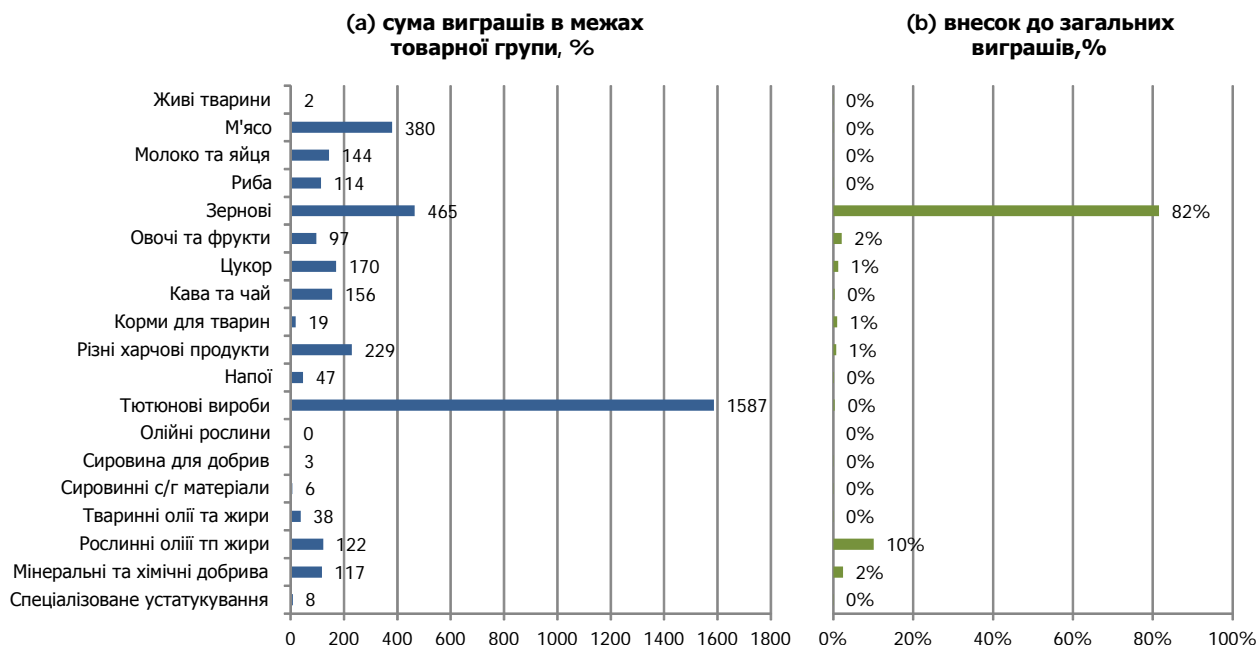
Рисунок 10: Виграші для українського експорту внаслідок ПВЗВТ

Джерело: власний аналіз

Як показує ліва панель Рисунка 11, протягом перших десяти років лібералізації торгівлі найбільше (у вимірі загальної вартості додаткових поставок) зросте експорт тютюнових виробів, зернових, м'ясної продукції, а також різних харчових продуктів у вимірі загальної вартості додаткових поставок. Проте, внаслідок особливостей товарної структури українського сільськогосподарського та харчового експорту до ЄС, найбільший внесок у зростання загального експорту зроблять зернові, а також олії та жири рослинного походження (Рисунок 11, права панель).

Рисунок 11: Загальні виграші українського експорту за товарними групами (ліва панель) та їх внесок у загальну зміну експорту (права панель)

Джерело: власний аналіз

Вплив скасування українських експортних мит

Усунення експортних мит на продукцію сільського господарства та харчової промисловості буде вигідним для торгівлі насінням та плодами олійних культур. Ми з'ясували, що експортні мита є над-

звичайно обмежуючими. Поступове зниження експортних мит до повного скасування **протягом десяти років подвоїть експорт насіння та плодів олійних культур**. Також слід зазначити, що скасування експортних мит матиме вплив на загальний українських сільськогосподарський експорт, що є порівняним з ефектом скорочення імпорتنих мит з боку ЄС.

Експортний потенціал України: торгівля товарами, що попередньо не експортувались до ЄС

Ми оцінюємо, що протягом перших десяти років імплементації ПВЗВТ з ЄС лібералізація імпорتنих тарифів ЄС та експортних мит України може мати результатом додаткові 2,3 млрд дол США українського експорту до ЄС серед товарів, що раніше не постачалися українськими фірмами на європейський ринок. Найбільший потенціал мають молочні продукти та яйця птиці, зернові культури, м'ясна продукція, спеціалізоване устаткування, морепродукти, а також олії та жири рослинного походження. У Таблиці 2 наведено 10 товарів з найбільшим експортним потенціалом.

Таблиця 2: Десять нових товарів, що мають найвищий потенціал експорту з України до Європейського Союзу

Код УКТЗЕД	Назва товару	Товарна група	Потенціальна сума поставок, млн дол. США
110220	Кукурудзяне борошно	Зернові культури	729
040410	Сироватка або модифікована сироватка, концентрована або ні, з додаванням цукру чи інших підсолоджувальних речовин або ні	Молочна продукція та яйця птиці	254
020329	Інше заморожене м'ясо свиней	М'ясо та їстівні субпродукти	240
040299	Інші молоко та вершки	Молочна продукція та яйця птиці	182
020120	Інші шматки м'яса та великої рогатої худоби з кісткою	М'ясо та їстівні субпродукти	157
040490	Інші сироватки	Молочна продукція та яйця птиці	86
310280	Суміші нітрату амонію і сечовини у водному або аміачному розчині	Мінеральні та хімічні добрива	83
040811	Висушені яєчні жовтки	Молочна продукція та яйця птиці	81
040610	Свіжий (недозрілий або необроблений) сир, в тому числі, сирна сироватка або закуска	Молочна продукція та яйця птиці	60
160413	Сардини, кільки, сардинелли або шпроти	Риба і ракоподібні	54

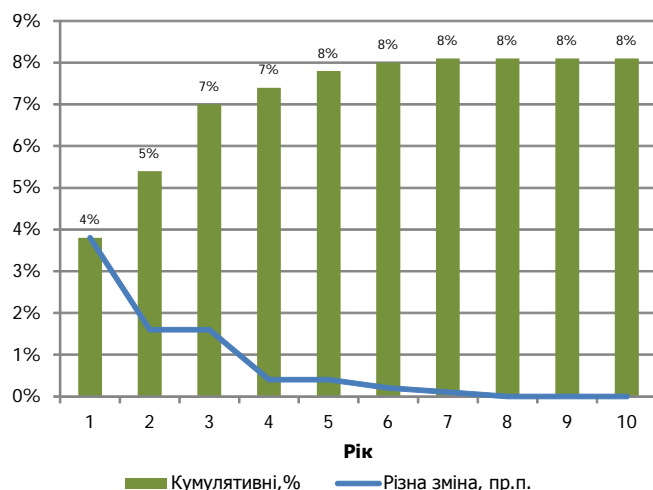
Джерело: власний аналіз

4.2. Зміни українського імпорту внаслідок зниження тарифів

Вплив скорочення імпорتنих мит України

Внаслідок скорочення імпорتنих мит Україна зможе **збільшити імпорт продукції сільськогосподарства, харчової промисловості та суміжних галузей на 4-8%**. Імпорт зростатиме поступово, максимальний ефект буде досягнуто приблизно через сім років, що відображає довший перехідний період для української лібералізації ввізних мит (Рисунок 12).

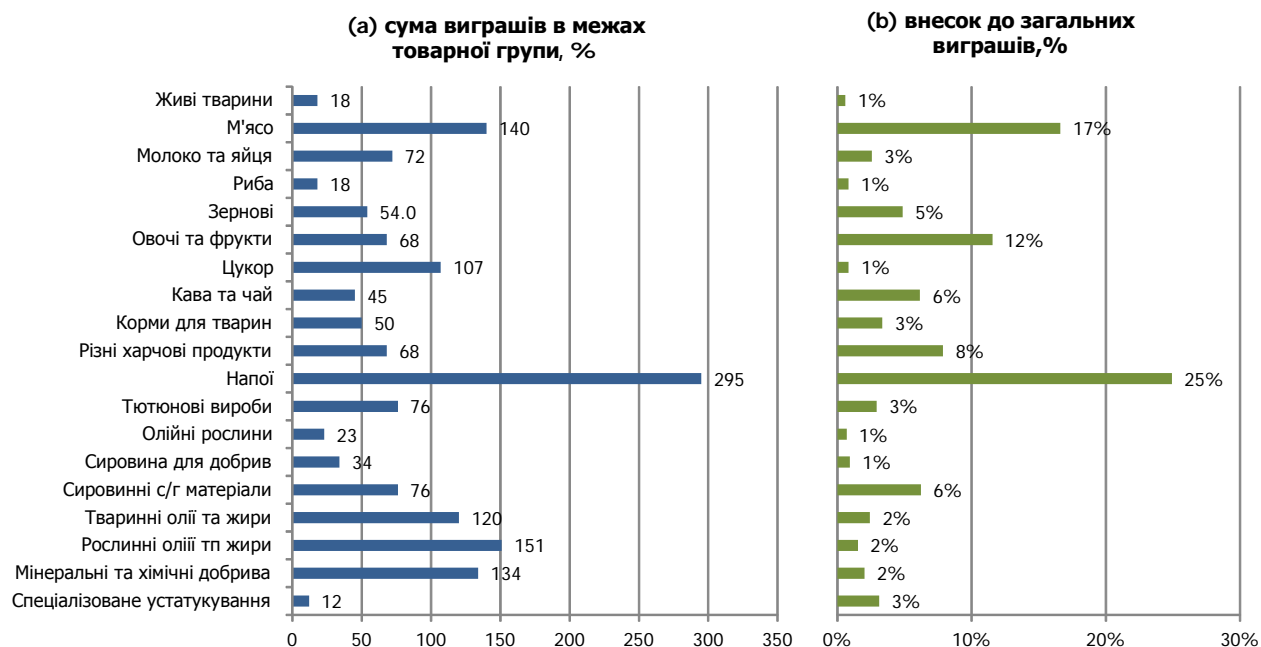
Рисунок 12: Виграші для українського імпорту внаслідок ПВЗВТ

Джерело: власний аналіз

Аналіз впливу застосування ПВЗВТ протягом перших десяти років для конкретних товарних груп показує, що найбільше (у вимірі загальної вартості додаткових поставок) зростає імпорт напоїв, олій та жирів рослинного походження, м'ясних виробів, мінеральних та хімічних добрив, олій і жирів тваринного походження, а також цукру (Рисунок 13, ліва панель). Внаслідок особливостей торговельної структури зростання загального імпорту відбуватиметься переважно за рахунок збільшення імпорту напоїв, м'ясних продуктів, а також овочів та фруктів (Рисунок 13, права панель).

Рисунок 13: Загальні виграші українського імпорту за товарними групами (ліва панель) та їх внесок у загальну зміну імпорту (права панель)

Джерело: власний аналіз

Імпорتنний потенціал України: торгівля товарами, що попередньо не імпортувались з ЄС

Протягом перших десяти років діяльності ПВЗВТ Україна зможе ввезти додаткові 0,7 млрд дол США імпорту з ЄС серед товарів, що попередньо не постачались європейським фірмами на український ринок. Найбільший потенціал очікується для морських продуктів, насіння та плодів олійних рослин, м'ясних продуктів, цукру, а також зернових культур. У Таблиці 3 наведено 10 товарів з найбільшим потенціалом імпорту з ЄС.

Таблиця 3: Десять нових товарів, що мають найвищий потенціал імпорту в Україну з Європейського Союзу

Код УКТЗЕД	Назва товару	Товарна група	Потенціальна сума поставок, млн дол. США
030559	Інша риба сушена, солена або ні, але не копчена	Риба і ракоподібні	27
120220	Арахіс, не смажений або не приготовлений іншим способом, очищений, подрібнений або неподрібнений.	Насіння та плоди олійних рослин	10
020621	Заморожені язика великої рогатої худоби	М'ясні продукти	9
120740	Насіння кунжуту	Насіння та плоди олійних рослин	7
251020	Тонкодисперсні природний фосфат кальцію, природний фосфат алюмінієво-кальцієвий та крейда фосфатна	Сировина для добрив	6
170390	Інша патока отримана в результаті вилучення або рафінування цукру	Цукор	5
100640	Подрібнений рис	Зернові культури	3
230330	Відходи пивоваріння	Корми для тварин	2
020130	Свіже або охолоджене м'ясо великої рогатої худоби без кісток	М'ясні продукти	1.5
040291	Концентроване молоко і вершки без додавання цукру чи інших підсолонувачів	Молочні продукти та яйця птиці	0.5

Джерело: власний аналіз

4.3. Вплив ПВЗВТ через скорочення НТЗ

Усунення нетарифних обмежень в рамках ПВЗВТ може мати навіть більший вплив, ніж усунення імпорتنих тарифів обома торговельними партнерами. Крім того, українські виробники зможуть отримати повнофункціональний доступ на європейський ринок та скористатися деякими з розрахованих у Розділі 4.1 вигод тільки тоді, коли українське законодавство відповідатиме відповідним законодавчим актам ЄС.

Тим не менш, кількісна оцінка впливу апроксимації НТЗ на експорт сільськогосподарської продукції з України є складною. Одним з можливих показників є так звані індекси торговельних обмежень. Цей показник надає значення тарифу, який мав би аналогічний ефект, як чинний нетарифний захід. Таблиця 4 показує, що європейські НТЗ мають ефект, подібний до 6% ставки ввізного мита, що стягується з усього імпорту. Що стосується експорту ЄС до України, чинні НТЗ, за оцінками, мають той же ефект, що і ввізне мито на рівні 22%, а це означає, що бар'єри, з якими стикаються імпортери в Україну є вищими за ті, з якими стикаються експортери з України до ЄС.¹⁷ Зрозуміло, що ця

¹⁷ Hiau LooiKee & Alessandro Nicita & Marcelo Olarreaga, 2009. "Estimating Trade Restrictiveness Indices," Economic Journal, Royal Economic Society, vol. 119(534), pages 172-199, 01

оцінка є приблизною і може виявитись значно вищою для сільськогосподарських продуктів, щодо яких традиційно застосовується більша кількість НТЗ, наприклад, стандартів.

Водночас аналіз показує, що такі НТЗ, як стандарти щодо продукції або санітарні норми, сьогодні стримують імпорт України з Європейського Союзу набагато більше, ніж її експорт в ЄС. Тому, на відміну від тарифів, подальше усунення цих торговельних бар'єрів, ймовірно, більшою мірою сприятиме зростанню українського імпорту з ЄС порівняно з експортом. Це виражатиметься у посиленні конкуренції для вітчизняних виробників.

Таблиця 4: Як сильно НТЗ обмежують імпорт?

	<i>Тарифний еквівалент НТЗ</i>
<i>Як сильно НТЗ обмежують імпорт до ЄС</i>	6%
<i>Як сильно НТЗ обмежують імпорт до України</i>	22%

Джерело: Hiau Looi Kee (2009)

ПВЗВТ може істотно знизити витрати, що виникають в результаті застосування НТЗ обома сторонами. Однак все залежатиме від успішності реалізації. Потенціал зростання експорту, розрахований в Розділі 4.1, залишатиметься виключно теоретичним до тих пір, поки українські виробники не почнуть відповідати необхідним стандартам ЄС.

Це також вірно і для доступу на інші ринки, що не входять до ЄС. Оскільки санітарні, фіто-санітарні та інші вимоги ЄС широко визнаються на міжнародному рівні, у разі успішної імплементації ПВЗВТ українські виробники матимуть змогу вийти на ринки, що зараз недоступні для них.

5. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Запровадження ПВЗВТ створить як переможців, так і переможених серед компаній України та ЄС. Галузі, що раніше були захищені в Україні високими тарифами, відчують конкурентний тиск, особливо у короткостроковій перспективі, оскільки європейські товари стануть більш конкурентоспроможними. У середньостроковому та довгостроковому періодах можливості експорту з України переважатимуть.

Враховуючи припущення моделі, зокрема поточну диференціацію конкурентоспроможності, наш аналіз прийшов до наступних детальних висновків:

- Торгівля сільськогосподарськими та супутніми товарами між Україною та ЄС значною мірою збалансована. Починаючи з 2008 року, Україна має невелике додатнє торговельне сальдо.
- Проте характер торговельних потоків значно відрізняється. Сьогодні Україна торгує сировинними сільськогосподарськими товарами, в основному зерновими і олійними культурами, тоді як ЄС постачає машини та устаткування – переважно з Німеччини
- Європейський Союз має вищий рівень тарифного захисту у сільському господарстві та харчовій промисловості, ніж має Україна. Поточні середні та середньозважена ставки ввізного мита для ЄС сягають 9,8% та 16,0%, відповідно, тоді як українські ввізні мита становлять 8,0% та 6,8%, відповідно.
- Внаслідок ПВЗВТ буде усунено багато тарифів, але характер скорочень тарифів відрізнятиметься: тоді як ЄС скасує більшість тарифів негайно, він також активно застосуватиме тарифні квоти (тарифні квоти поширюються на 33 сільськогосподарських та продовольчих товарних категорій). Україна скорочуватиме ввізні мита більш поступово та навіть збереже ненульові ставки ввізних мит на окремі товари, але застосуватиме тарифні квоти лише до кількох товарних груп.
- Станом на кінець десятого року імплементації ПВЗВТ середня ставка ввізного мита на сільськогосподарські та суміжні продукти дорівнюватиме 0,9% в Україні та 0,4% в ЄС; однак скорочення у контексті середньозважених тарифів будуть меншими внаслідок істотних тарифних квот.
- Для таких НТЗ, як ТБТ та СФЗ, зміни відбуватимуться майже повністю в Україні, яка муситиме наблизити національне законодавство у багатьох сферах до європейського. Це вимагатиме значних ресурсів з українського боку, хоча з боку ЄС очікується технічна та фінансова підтримка. Успішна гармонізація законодавства знизить нетарифний захист до безпрецедентно низького рівня.
- Для виробників з ЄС ПВЗВТ означає реальне зниження рівня нетарифних заходів щодо їх експорту на український ринок. Наприклад, після набуття чинності ПВЗВТ їм не доведеться більше дотримуватись українських стандартів безпеки харчових продуктів.
- Внаслідок скорочення імпорتنих мит ЄС, незважаючи на істотні тарифні квоти, Україна матиме змогу експортувати на близько 20% більше сільськогосподарських та харчових продуктів, серед яких найвагоміше зросте експорт тютюнових виробів, зернових культур, м'яса та істівних субпродуктів, а також різних харчових продуктів.

- Зниження українських імпорتنих мит зумовить близько 7% приріст імпорту, переважно внаслідок більших поставок безалкогольних та алкогольних напоїв, олій та жирів рослинного походження, м'яса та істівних субпродуктів, олій та жирів тваринного походження, а також цукру.
- Скасування експортних мит стимулюватиме експорт насіння і плодів олійних культур та створить вигоди, співставні з впливом скорочення імпорتنих мит ЄС.
- Тарифна лібералізація може згенерувати нові торговельні потоки з товарів, що попередньо не торгувалися між Україною та ЄС. Цей новий торговельний потенціал оцінюється на рівні 2.3 млрд долів США для українського експорту в ЄС та 0,7 млрд долів США для українського імпорту з ЄС протягом десяти років дії ПВЗВТ.
- НТЗ, такі як стандарти, зараз стримують імпорт України з ЄС набагато більше, ніж український експорт на європейські ринки. Тому, на відміну від скорочення тарифів, зниження цих торговельних бар'єрів, ймовірно, спричинить більше зростання імпорту з ЄС, порівняно зі зміною експорту, що призведе до зростання конкуренції для внутрішніх виробників. Проте у даній роботі ці зміни не були об'єктом моделювання.
- Оскільки санітарні, фіто-санітарні та інші стандарти ЄС широко визнаються на міжнародному рівні, у разі успішної імплементації ПВЗВТ українські виробники матимуть змогу вийти на ринки, що зараз недоступні для них.

Отже, очікуються як виклики, так і можливості. Україна, як великий сільськогосподарський виробник з низкою природних та економічних порівняльних переваг, буде в змозі отримати вигоди від створення ПВЗВТ між Україною та ЄС. Однак це вимагатиме від уряду невідкладного встановлення адекватних рамок економічної політики. Дійсно, управляючи процесом, уряд може забезпечити швидке пристосування галузей до нових умов після набуття чинності ПВЗВТ, що збільшить їх внесок до зростання загального добробуту. У цьому контексті ми пропонуємо наступні рекомендації:

- 1) Конкуренція внаслідок зростання імпорту в Україну, особливо м'ясних продуктів та овочів, створюватиме тиск на внутрішніх виробників. Уряд має розглянути можливості надання тимчасової державної підтримки у вигляді доступу до інформації, консультаційних послуг, навчання тощо для уникнення подальшого різкого зростання безробіття у сільській місцевості. Пропозиції щодо навчання та перепідготовки можуть допомогти працівникам у сферах з падаючим попитом на робочу силу перекваліфікуватися та отримати роботу у тих сферах, де існують можливості для виникнення нових експортних потоків.
- 2) Для тих сфер, де ми очікуємо зростання експортного потенціалу України у торгівлі з ЄС, а саме у вирощуванні зернових та олійних культур, Уряд має переконатися, що компанії перебувають у правильних регуляторному середовищі та можуть реалізувати свій потенціал. Зокрема, Уряд має зосередити значну увагу на державній підтримці виробників у забезпеченні відповідності релевантним стандартам та регламентам ЄС. Інтенсивний обмін інформацією та ноу-хау, а також навчання та перепідготовка матимуть тут ключове значення.
- 3) У цьому контексті Уряд має докласти усіх зусиль та зосередити відповідні ресурси задля отримання негайного доступу до конкретних програм технічної допомоги та інших інструментів під-

тримки з боку ЄС, певних країн-членів ЄС та інших міжнародних організацій, що підтримують наближення України до ЄС.

4) Для того, щоб повніше використати переваги ПВЗВТ, уряд повинен розробити і негайно запровадити короткострокову стратегію розвитку переробних та інфраструктурних галузей, з тим, щоб забезпечити зростання виробництв з високою доданою вартістю.

5) Уряд і ЄС повинні в подальшому надавати широку і прозору інформацію тим галузям, що знають впливу, можливо, через загальну інформаційну кампанію, з тим, щоб допомогти їм зрозуміти ймовірні виклики та можливості для спільноти агробізнесу, що виникають внаслідок ПВЗВТ.

Підписання ПВЗВТ стане важливим кроком у напрямку подальшої європейської інтеграції та наближення України до ЄС, що базується на взаємовизнаних, стабільних та справедливих правилах, які протягом десятиріч були успішно перевірені країнами Західної Європи. Ця угода сприятиме підвищенню ефективності законодавства України, сподіваємось, підвищить його стабільність та знизить вплив конкретних економічних інтересів при розробці політики. Вона покращить систему адміністрування і, як очікується, перешкоджатиме розвитку хабарництва. Усе наведене є важливими очікуваннями для вітчизняних та іноземних інвесторів. ПВЗВТ дасть їм правильний сигнал, щоб розглядати інвестиції в український аграрний сектор як вигідний бізнес.

Додаток. МЕТОДОЛОГІЯ

Методологія цієї консультативної роботи значною мірою спирається на World Integrated Trade Solution Global Tariff Cut and Trade Simulator,¹⁸ а більш конкретно, на його модулі, який розглядає скорочення тарифів (Tariff Cuts module). Використовуючи цей аналітичний інструмент, ми маємо змогу отримати еластичність імпортного попиту для специфічних тарифних ліній протягом періоду 2010-2012 років, що у подальшому поєднуються з передбаченими в ПВЗВТ тарифними розкладами, які ми отримуємо з Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною, та даними щодо імпорту на рівні 6-значних кодів за класифікацією УКЗЕД за такий же період часу.

- На першому кроці ми конвертуємо усі імпортні мита у їх адвалерні еквіваленти. Для цієї вправи застосовується наступна стандартна формула:

$$\text{-----} \quad (\text{A.1})$$

Для змішаних ставок ввізного мита ми сумуємо адвалерну частину з відповідним еквівалентом специфічної. Агрегуючи дані до вищих рівнів класифікації SITC, ми використовуємо для аналізу середню та середньозважену ставки тарифу.

- Другий крок включає розрахунок очікуваної вартості експорту та імпорту, використовуючи наступну формулу:

$$\text{-----} \quad (\text{A.2})$$

Слід зазначити, що ми відсікаємо усі значення еластичності, що перевищують 5, для уникнення статистично незначимих викидів.

- На третьому кроці для тарифних квот ми порівнюємо розрахований фізичний обсяг ввезених товарів з кількістю, що передбачена квотою, маючи на меті розділити частину імпорту, що ввозиться безмитно, та частину, з якого стягується базова ставка ввізного мита. Для експортних квот, для яких передбачені надбавки, ми порівнюємо отриману кількість експортованого товару з межею, після якої застосовується надбавка, з метою розділення обсягів, з яких стягується ставка експортного мита, та обсягів, з якої стягується ставка мита плюс надбавка.

Нарешті, для оцінки експортного та імпортного потенціалу ми застосовуємо наступну логіку. Наприклад, для оцінки імпортного потенціалу з ЄС до України ми поєднуємо українські дані щодо імпорту з ЄС та з решти світу за 2010-2012 роки з метою виявити товари, які Україна імпортує з інших, окрім ЄС, країн. З іншого боку, ми поєднуємо ці дані зі статистикою щодо експорту з ЄС до решти світу, щоб порівняти український попит, що зараз не задовольняється ЄС, та європейську пропозицію, що зараз не постачається до України. Потім щодо тарифних ліній, де існує потенціал до взаємного попиту і пропозиції, ми застосовуємо вправу з передбаченої ПВЗВТ лібералізації, припускаючи, що цій лібералізації підлягає увесь обсяг торгівлі, що зараз існує в межах цих тарифних ліній. Обсяги приросту імпорту в Україну, що задовольняються зростанням експорту з ЄС, розглядаються як

¹⁸ Див. <http://wits.worldbank.org/wits/>

український імпорتنий потенціал для цих конкретних тарифних ліній. Український експортний потенціал (або імпорتنий потенціал ЄС) розраховується так само, але зі зміною місць торговельних партнерів.